

UCIECZKA PRZED PODATK^{przyczyną}NIEM

Obowiązek podatkowy

- **podatkowo prawny stan faktyczny obejmujący jego następstwa prawne**
- **zindywidualizowany obowiązek podatkowy, a więc ciążący na konkretnej osobie od chwili spełnienia przez nią ustawowych przesłanek**

Reakcje podatników na podatki

- Reakcja obronna polegająca na niwelowaniu lub zmniejszaniu ciężaru podatkowego
- W. von Gerloff sformułował prawo narastającego oporu wobec podatków

przyczyny ucieczki przed podatkiem

- Moralne - etyczne
- techniczne
- polityczne
- ekonomiczne

Przyczyna o charakterze moralnym

dualizm postępowania pod względem norm etycznych

okradanie fiskusa w ocenie moralnej nie jest traktowane nagannie (jak np. okradanie sąsiada).

Wynika to ze sposobu traktowania obywatela przez państwo, powodując brak poczucia winy

Pomiędzy państwem a podatnikiem rozgrywa się często gra „sprytniejszego z silniejszym”

Ucieczce z przyczyn moralnych sprzyja niska świadomość podatkowa podatników

Przyczyny o charakterze technicznym

- **złożoność systemu podatkowego**

rozwój gospodarczy, złożoność stosunków ekonomicznych, różnorodność zdarzeń gospodarczych sprawia, że musi funkcjonować wiele podatków, co często powoduje, że stworzony zostaje nadmiernie skomplikowany system podatkowy nie ułatwia płacenia podatków, a wręcz zwielokrotnia szanse ucieczki przed podatkiem ponadto: utrudnia kontrolę skarbową

- **niesprawny aparat skarbowy**

- Zawsze istnieje możliwość interpretacji przepisów na korzyść podatnika, obchodzenia przepisów.

Przyczyny o charakterze politycznym

- Brak identyfikacji z władzą.
 - ten kto nie płaci podatków twierdzi, że on nie wybierał tej władzy więc dlaczego ma płacić
 - sprawia, że jest to forma oporu przeciw wyzyskowi ze strony państwa
- Niegospodarne wydatkowanie środków przez władzę publiczną budzi również opór podatników. Z tych względów podatnik ucieka przed podatkami jeżeli nie akceptuje panującego ustroju czy realizowanej przez siły rządzące doktryny społecznej lub gospodarczej.
- Ucieczka przed podatkiem jest jednym z możliwych środków sprzeciwu wobec polityki podatkowej państwa

Przyczyny o charakterze ekonomicznym

- Wśród przyczyn ekonomicznych wymienić należy **korzyści jakie może przynieść podatnikom nie zapłacenie podatków**
 - wysokie obciążenia skłaniają w większym stopniu do ucieczki przed podatkiem- im wyższe obciążenie tym większa pokusa
 - rozmiary ucieczki przed podatkiem zależą od osobistej sytuacji podatnika oraz koniunktury gospodarczej – w okresie dobrej koniunktury podatnicy mają możliwość przerzucanie podatków np.. Na konsumentów
- Często jednak **podatnik nie ma możliwości przerzucenia ciężaru podatków na inne podmioty**, dążąc zaś do zachowania przedsiębiorstwa lub poziomu konsumpcji skłonny jest do ucieczki przed podatkiem
- **Nadmierny fiskalizm** systemu podatkowego powoduje, że podatnik sam broni się przed tym systemem

Przyczyny o charakterze ekonomicznym

- Istnienie tzw. drugiego obiegu gospodarczego.
- Istnienie wysokiej stopy bezrobocia sprzyja np. zjawisku nielegalnego podejmowania pracy.
- Istotnym problemem dla władz podatkowych jest rozwój międzynarodowych stosunków gospodarczych, finansowych, tworzenie się ponadnarodowych przedsiębiorstw, koncernów. Sprzyja to przepływowi dochodów między krajami i ucieczce przez opodatkowaniem.

Pomiar ucieczki przed podatkiem

Pomiar zjawiska jest utrudniony w związku z nielegalnym charakterem działań podatników uchylających się od płacenia podatków i co za tym idzie braku wiarygodnych danych.

W praktyce funkcjonuje kilkanaście metod pomiaru, z których najistotniejsze to:

- **angielska** - skupiająca się na badaniu różnicy pomiędzy poziomem dochodów i wydatków społeczeństwa,
- **włoska** - w której podstawowe znaczenie ma odniesienie do zmian w oficjalnej stopie zatrudnienia,
- **amerykańska (I)** - uwzględniająca zmiany w zasobach pieniężnych w gospodarce,
- **amerykańska (II)** - uwzględniająca szczegółowe rezultaty losowo wybranych, reprezentatywnych próbek deklaracji podatkowych.

Skutki ucieczki przed podatkiem

- Niektórzy podatnicy nie ponoszą ciężaru podatkowego, inni ponoszą go w pełny wymiarze - sprawiedliwość podatkowa (?)
- Zmniejszenie wpływów podatkowych, które może skutkować wzrostem deficytu budżetowego, koniecznością oszczędności budżetowych
- Zaburzenie konkurencji w gospodarce
- Wzrost szarej strefy

Skutki ucieczki przed podatkiem

- Luka podatkowa – różnica pomiędzy optymalnym a rzeczywistymi wpływami podatkowymi

„SZARA STREFA”

działalność ekonomiczna prowadzona poza rejestracją i regulacją państwa, a więc nie objęta opodatkowaniem.

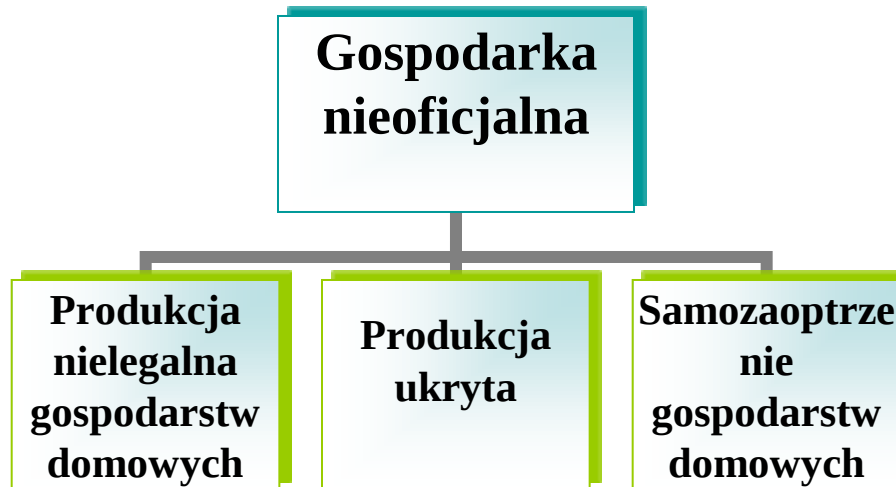
Zwana także:

- gospodarką nieformalną
- szarą gospodarką
- drugim obiegiem gospodarczym
- gospodarką ukrytą
- czwartym sektorem

Cechy

- prowadzenie działalności gospodarczej w sposób nieoficjalny, a czasami nawet nielegalny,
- brak możliwości zaobserwowania zjawiska (całkowita bądź częściowa),
- nieuchwytność statystyczna jej rozmiarów i efektów,
- brak kontroli i regulacji państwowej.

Elementy składowe gospodarki nieformalnej

Istnieje grupa ekonomistów dostrzegających pozytywne strony działań podmiotów gospodarczych nastawionych na niepłacenie podatków. Według nich unikanie płacenia podatków pozwala na rozwijanie tych sfer gospodarki, które w normalnych warunkach nie cieszyłyby się zainteresowaniem inwestorów. Świadome dopuszczenie przez państwo do zaistnienia w danej sferze zaległości podatkowych traktowane być może jako forma wsparcia finansowego. Konsekwentne postępowanie, w dłuższym okresie czasu, przynieść może państwu korzyści ekonomiczne w postaci zwiększonych dochodów podatkowych płynących z rozwoju danej dziedziny.

formy

- **Unikanie opodatkowania** - działanie podatnika mające na celu zmniejszenie opodatkowania lub jego niwelację prowadzone za pomocą środków legalnych, podejmowane w skali krajowej i międzynarodowej.
- **Uchylanie się opodatkowania** czyli oszustwa podatkowe

Unikanie opodatkowania

w skali krajowej

- Powstrzymywanie się od dokonania czynności opodatkowanej lub posiadania przedmiotów obłożonych podatkiem – czyli tzw. planowanie podatkowe
- Wykorzystywanie luk w prawie podatkowym
- Wybór drogi najmniej opodatkowanej w tym np. wybór zryczałtowanych form opodatkowania zamiast zasad ogólnych
- Uprawnione korzystanie z ulg i zwolnień podatkowych
- Fizyczna ucieczka przed podatkiem

Unikanie opodatkowania w skali międzynarodowej

- **Unikanie nałożenia podatku** – przedmiot opodatkowania jest wyłączony z właściwości administracji krajowej i poddany władzy podatkowej obcego państwa np. Korzystanie z rejestracji pod „tanią” banderą (Panama, Liberia), dokonywanie wpłat na rzecz osób zamieszkałych za granicą – transfer wysokich wynagrodzeń
- **Unikanie wymierzenia podatku** – podatnik ukrywa się przed państwem, któremu powinien płacić podatek – podatnik nie pozostawia żadnego majątku, spółki lokują swą siedzibę za granicą

Legalne, nielegalne ?

kryteria

- motywy działania podatnika
- fikcyjny charakter działalności
- rozmiary korzyści
- ocena władz

domniemanie oszustwa

jeżeli wystąpi zbieg pewnych okoliczności, wskazujących, że popełniono oszustwo podatkowe to ciężar dostarczenia dowodów przeciwnych spoczywa na podatniku

Formy legalnej ucieczki

Oszczędności podatkowe (Tax saving)

[4]

-
- Działanie zgodne z prawem np. dla uniknięcia akcyzy powstrzymanie się od picia alkoholu i palenia papierosów
 - Nie przybiera formy nielegalnej ucieczki przed podatkiem

Planowanie podatkowe (tax planning)

- maksymalne wykorzystanie zwolnień i ulg podatkowych w zakresie dopuszczonym przez ustawodawcę
- wykorzystywanie luk w prawie podatkowym
- międzynarodowe planowanie podatkowe (international tax planning)
- legalne transfery środków do „rajów podatkowych

międzynarodowe planowanie podatkowe (international tax planning)

- finansowanie długiem
- legalne transfery środków do „rajów podatkowych
- Hybrydyzacja osobowości prawnej dla celów podatkowych
- Tax sparing
- Wykorzystywanie spółek holdingowych

Fizyczna ucieczka przed podatkiem

Fizyczna ucieczka przed podatkiem

- Ucieczka ludności w mało dostępne regiony kraju, tak aby nie można było dokonać jej ewidencji
- Przeniesienie miejsca zamieszkania do kraju o niższych dochodach
- Przeniesienie działalności gospodarczej do kraju o niższych dochodach

Wybór drogi najmniej opodatkowanej

- Wykorzystywanie przez podatników formy czynności cywilnoprawnej, która pozwala osiągnąć zamierzony rezultat gospodarczy przy jednoczesnej częściowej lub całkowitej redukcji obciążeń podatkowych
- Określane niekiedy jako tzw. obejście prawa podatkowego
- Nie może być zabronione , nie może być traktowane jako nielegalne, nie prowadzi do naruszenia zakazów lub nakazów wynikających z norm prawa podatkowego

Obejście prawa podatkowego – trochę wątpliwości

- Zachowanie legalne lecz kwalifikowane przez organy podatkowe jako nietypowe, sztuczne, inne niż typowe w danych okolicznościach

wątpliwości na gruncie prawa cywilnego

- **Brak jest normy prawnej nakazującej podatnikom zapłacenie podatku w najwyższej z możliwych wysokości**
- **Możliwość obniżenia obciążenia podatkowego w granicach dozwolonych przez prawo nie może być zatem uznane za naganne**
- **Przepisów prawa podatkowego nie można „obejść”, gdyż nie zawierają one nakazów lub zakazów, które byłyby takim zagrożone**

» Z. Kulkulski, Niedostateczna kapitalizacja w prawie podatkowym, Wydawnictwo C. H.Beck, Warszawa, 2006, s 12

Niedostateczna kapitalizacja (thin capitalization rules)

- Różnice w opodatkowaniu dywidend i odsetek mogą przyczynić się do tzw. niedostatecznej kapitalizacji w prawie podatkowym
- Skutek - udziałowcy (akcjonariusze) nadmiernie wykorzystują zwrotną metodę finansowania spółek
- Nie oznacza to, że wysokość kapitału jest „niedostateczna” tj. niższa niż normalna wysokość wymagana dla kapitału zakładowego przez przepisy regulujące tryb tworzenia spółek kapitałowych
- Można w tym miejscu mówić o niedokapitalizowaniu formalnym – środki zostały dostarczone spółce w formie zwrotnej

Niedostateczna kapitalizacja

- Zjawisko to jest negatywnie oceniane przez władze podatkowe – traktowane jako forma unikania opodatkowania
- brak jest jednolitej interpretacji przepisów w skali krajowej i międzynarodowej

Istota niedostatecznej kapitalizacji – finansowanie spółek kapitałowych

- o Metoda definitywna – środki własne wspólników, środki własne spółki
- o Metoda zwrotna – pożyczki, kredyty, obligacje

metoda zwrotna korzystna jest wówczas, gdy wydatki z tytułu odsetek zaliczane są do kosztów uzyskania przychodów powoduje to bowiem zmniejszenie podstawy opodatkowania

środki własne spółki jako źródło finansowania

- zysk wydzielony
tj. część zysku przeznaczona do podziału między uprawnionych – nie wypłacana na mocy uchwały zgromadzenia wspólników lub walnego zgromadzenia akcjonariuszy na podwyższenie kapitału zakładowego
- zysk zatrzymany w spółce

Niedostateczna kapitalizacja - ograniczanie

- Precyzyjne regulowania elementów techniki podatkowej aby eliminować luki prawne
- Stosowanie wykładni prawa podatkowego (normy o charakterze klauzul generalnych)

Nielegalne formy ucieczki – oszustwa podatkowe

- Oszustwo podatkowe jest bezpośrednim i umyślnym naruszeniem prawa podatkowego
- Umyślne: zaniechanie deklaracji, zatajenie przedmiotu opodatkowania, zorganizowanie upadłości, prowadzenie kreatywnej rachunkowości itd

Finansowanie długiem

Odsetki

- Należą do tzw. dochodów biernych a zatem takich, które nie są bezpośrednim efektem działalności wytwórczej bądź usługowej
- Na gruncie prawa międzynarodowego definiowane jako wszelkiego rodzaju wynagrodzenia wynikające z wierzytelności czyli wynagrodzenie z tytułu udostępnienia kapitału (1)

odsetki

- Dochody z pożyczek publicznych
- Obligacji,
- Skryptów dłużnych,
- Lokaty pieniężne, obligacje zamienne (do czasu przekształcenia w akcje)
- Niekiedy definiuje się je jeszcze szerzej np. jako wszelkie dochody, które zgodnie z prawem podatkowym państwa z którego pochodzą mogą być zakwalifikowane do dochodów z pożyczek (1)

Odsetki- problemy

- Nie są do nich zaliczane gwarancje z tytułu udzielonej pożyczki/kredytu
- Instrumenty pochodne – zasadniczo nie są zaliczane do odsetek jednak jeżeli płatności mają charakter pożyczki to zgodnie z zasadą „substance over form” (pożyczkowy charakter transakcji przeważa) mogą być tak potraktowane – analiza każdego przypadku(1)

Metody planowania dotyczące odsetek

- Treaty shopping i back-to-back-loans
- Struktury singapurskie
- Wykorzystywanie hybrydyzacji

Treaty shopping – kupczenie umowami

- Treaty shopping – „kupczenie” umowami – polega na tym, że podmioty, poprzez zaangażowanie „pośrednika” uniemożliwiają opodatkowanie ich dochodu u źródła
- Wersja I
pożyczka udzielana jest przez podmiot z kraju A
podmiotowi z kraju C – odsetki są opodatkowane w kraju źródła
- Wersja II
jeżeli np. Kraj A zawiera korzystniejszą umowę o unikaniu podwójnego opodatkowania z krajem B w porównaniu z krajem C, a kraj C korzystniejszą umowę o unikaniu podwójnego opodatkowania z krajem B w porównaniu z krajem A
Podmiot rezydujący w kraju B jest pośrednikiem i przejmuje odsetki, które następnie przekazuje podmiotowi do kraju C skutek uniknięcia opodatkowania w kraju źródła

zapobieganie kupczenia umowami

- Zastosowanie w umowach o unikaniu podwójnego opodatkowania zasady, iż stawka preferencyjna stosowana jest tylko wówczas , gdy odbiorca odsetek jest faktycznym ich właścicielem (beneficial owner)

Beck-to beck- financing

- Podmiot A chce udzielić pożyczki podmiotowi B – ze względu na niekorzystne uregulowania dotyczące opodatkowania pomiędzy krajami A i B
- Pojawia się podmiot – pośrednik - C, który zawiera umowę pożyczki z podmiotem A oraz z podmiotem B
- Jeżeli podmiot C nie ponosi ryzyka, otrzymuje wynagrodzenie tylko i wyłącznie z tytułu funkcji pośrednika nie może być uznany za rzeczywistego właściciela odsetek
- Jeżeli ponosi ryzyko może być uznany za faktycznego właściciela odsetek i może korzystać z ochrony traktatowej (1 s. 21 -22)

Struktury singapurskie

- Pewne rodzaje odsetek są zwolnione z opodatkowania na mocy umów międzynarodowych zawartych pomiędzy Polską a Singapurem
- Warunkiem, aby można było skorzystać ze zwolnienia jest to aby wpłata odsetek nastąpiła przez kwalifikowaną instytucję finansową posiadającą licencję Monetary Authority of Singapore
- Zezwolenie takie jest przyznawane, jeżeli aplikant przedstawi władzom korzyści gospodarcze, które Singapur osiągnie z faktu zaciągnięcia długu

hybrydyzacja

Sytuacja , w której to samo zdarzenie z dwóch różnych punktów widzenia jest rozumiane inaczej – dwa aspekty – hybrydyzacja jako

- finansowanie długiem
- hybrydyzacja osobowości prawnej dla celów podatkowych

(1)

Hybrydyzacja – finansowanie długiem

- polega na takim finansowaniu danego podmiotu, aby w efekcie on sam traktował finansowanie dla celów podatkowych jako pożyczkę. Równocześnie, podmiot finansujący rozpoznaje finansowanie jako zwiększenie kapitału własnego podmiotu finansującego (inwestycje w udziału w kapitale własnym)(1)

Hybrydyzacja osobowości

- Sytuacja, w której dany podmiot jest traktowany z punktu widzenia ustawodawstwa podatkowego jednego państwa jako podatnik podatku dochodowego – osoba prawna/ podmiot nietransparentny, podczas, gdy z punktu widzenia ustawodawstwa drugiego państwa jest uznawany za podmiot transparentny, nie posiadający osobowości prawnej

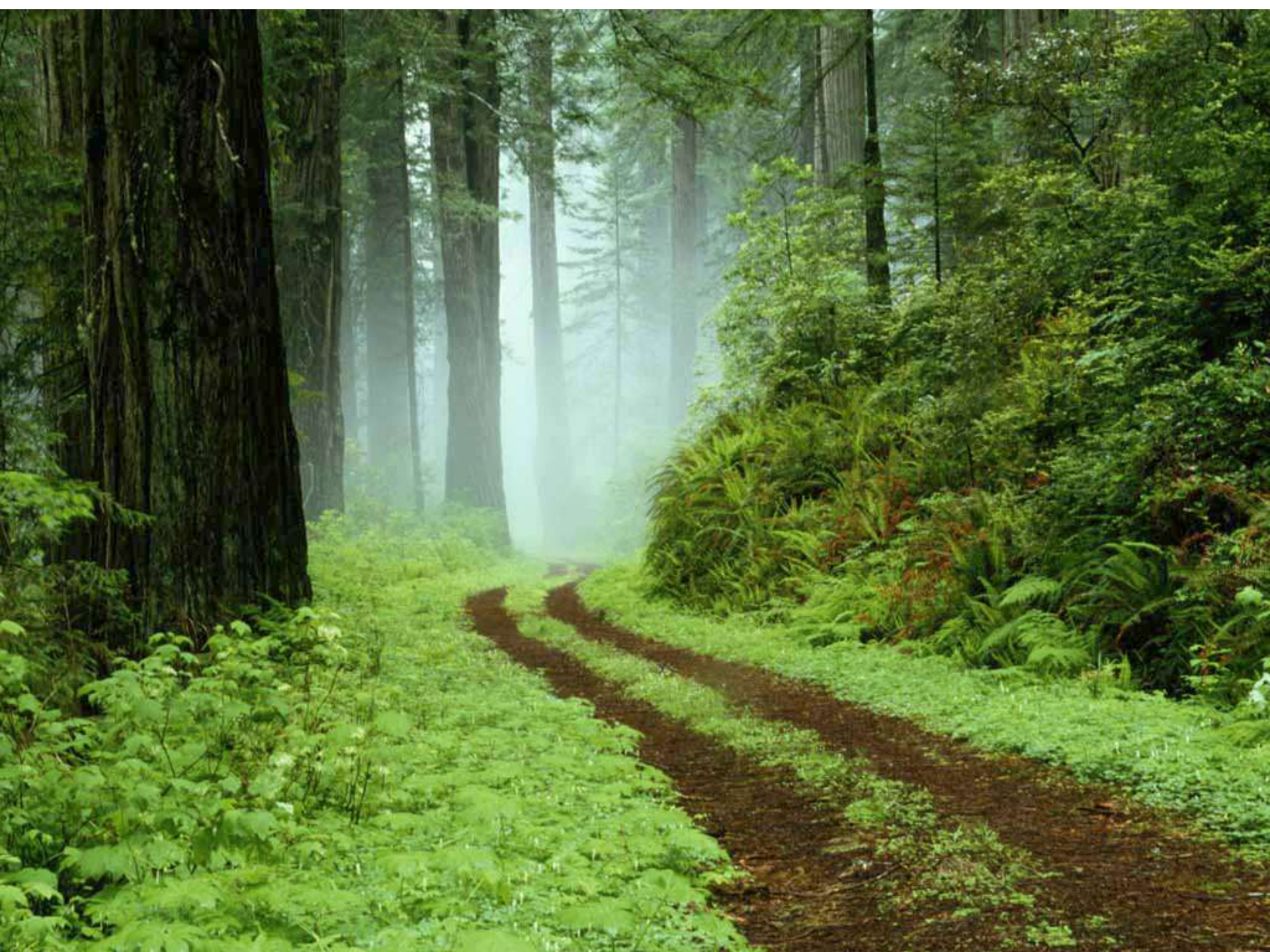
- W Stanach Zjednoczonych regulacja check- the- box regulations pozwala ,aby podmioty zagraniczne (wyjątek enumeratywnie wymienione spółki kapitałowe) oraz niektóre podmioty amerykańskie mogą wybierać czy chcą być traktowane jako transparentne czy też nietransparentne z punktu widzenia prawa podatkowego

Hybrydyzacja osobowości
prawnej dla celów podatkowych

Hybrydyzacja osobowości prawnej dla celów podatkowych - zalety

- Odroczenie daty płatności podatku
- Obniżenie efektywnej stawki podatku

(1)

1) Unikanie opodatkowania udziału w zyskach osób prawnych, właściwego dla opodatkowania dywidend

Spółka podpisuje ze wspólnikiem umowę w myśl której wspólnik ma jej świadczyć usługi. Dywidendę można wówczas „ukryć” pod postacią wynagrodzenia za usługę lub pracę, osiągając dwojakie korzyści:

- wynagrodzenie za usługę jest dla spółki kosztem uzyskania przychodu

- u wspólnika jest ono opodatkowane inaczej niż dywidenda, co może okazać się korzystniejsze

Przykład

„ Cienka kapitalizacja”

polegająca na udzieleniu spółce pożyczki poprzez jej wspólnika, w celu czerpania korzyści nie w formie dywidendy, lecz odsetek od pożyczki

2) Utworzenie spółki za granicą, mimo że działalność będzie ona prowadziła w kraju.

Takie posunięcie może być korzystne ze względu na łagodniejszy system podatkowy w państwie, w którym spółkę utworzono oraz z racji korzystniejszych postanowień umowy międzynarodowej, zawartej między państwem, w którym utworzono spółkę, a państwem, w którym ona działa.

Ucieczka do raju

Jedna trzecia kapitału, który mógłby zostać opodatkowany w Polsce, trafia do innych krajów. Benjamin Franklin mawiał, że w życiu tylko dwie rzeczy są pewne: śmierć i podatki. Stuprocentową rację miał jedynie w pierwszym wypadku. Jeśli chodzi o podatki, to odmiennego zdania mogą być nasi rodacy, którzy ze swoimi pieniędzmi uciekli do krajów, gdzie obciążenia fiskalne są niskie lub w ogóle ich nie ma.

Tylko na Cyprze siedzibę ma przynajmniej tysiąc firm należących do Polaków. Każdy sprytniejszy przedsiębiorca ucieka od naszego systemu podatkowego. Przykład idzie z góry. Jan Kulczyk, pierwszy na liście 100 najbogatszych Polaków tygodnika „Wprost”, płaci podatki w Austrii, Holandii i Wielkiej Brytanii. Z pierwszej dziesiątki najzamożniejszych z zagranicznym fiskusem przynajmniej w części rozlicza się jeszcze trójka: Zygmunt Solorz, Marek Mikuśkiewicz i Jerzy Starak.

Do innych krajów trafia około 35 proc. kapitału, który mógłby być opodatkowany w Polsce .

Pośrednie wykorzystanie spółek

Możliwość odliczenia podatku od towarów i usług przez podmiot nie mający statusu podatnika VAT.

Wspólnik, który nie jest podatnikiem VAT lub z innych powodów nie może odliczać VAT naliczonego, zamierza kupić jakiś towar. Jednak, zamiast nabyć go samemu, przekazuje spółce- która towar kupuje i wynajmuje wspólnikowi- odpowiednie środki(np. w formie dopłat). W ten sposób VAT naliczony od kupna towaru zostaje rozliczony przez spółkę, natomiast nierozliczony pozostaje tylko VAT zawarty w czynszu najmu, należnym spółce od wspólnika.

**Niewspółmiernie wysokie
wynagrodzenia umowne**

Ustalanie zawyżonych wynagrodzeń umownych

- w celu przerzucenia dochodu na podmiot korzystający z jakichś preferencji podatkowych lub będący w korzystniejszej sytuacji podatkowej (np. wykazujący straty),
- chęć zaliczenia w koszty uzyskania przychodu tych wydatków, które nie byłyby kosztami, gdyby potraktowano je zgodnie z ich naturą.

Założmy, że podatnik ma zamiar wynagrodzić swojego najlepszego klienta znaczną premią, która ze względu na przekroczenie limitu wydatków na reprezentację i reklamę niepubliczną nie może być uznana za koszt uzyskania przychodu. Z tego powodu zamawia u klienta ekspertyzę, opinię lub inne opracowanie na temat jakości towarów, którymi z nim handluje. Za tę usługę ustala wysokie honorarium, które uwzględnia zarówno zapłatę za ową „ekspertyzę”, jak i wartość proponowanej premii za współpracę. W tej kategorii zjawisk mieści się także stosowanie tzw. cen transferowych między podmiotami powiązanymi.

Płatności nieterminowe

1) Obejście przepisów o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym, regulujących podstawę opodatkowania

Przykład

Zainteresowane strony są skłonne dokonać kupna/sprzedaży towaru po określonej cenie, ale aby zmniejszyć obrót sprzedawcy, obniżają jego cenę. Kupujący nie płaci za towar w terminie, dzięki czemu sprzedawca ma prawo żądać odsetek ustawowych (lub ewentualnie umownych) za opóźnienie. Kupujący dokonuje zapłaty wraz z odsetkami w momencie, gdy wysokość odsetek „podnosi” cenę towaru do pierwotnie uzgodnionego poziomu.

2) Obejście przepisów z zakresu podatku dochodowego od osób fizycznych

Przykład

Umówienie się w kwestii opóźnienia terminu wypłaty wynagrodzenia pracowniczego. Płatność, której termin przypada w grudniu, dokonywana jest w styczniu, co powoduje, że wynagrodzenie należne pracownikowi za rok miniony, od którego płacony byłby podatek według najwyższej stawki (ze względu na wysokość dotychczasowych dochodów), będzie opodatkowane już w roku następnym, według stawki najniższej.

Przeciwdziałanie ucieczce

- Uproszczenie systemu podatkowego
- Ograniczanie zwolnień, ulg i przywilejów podatkowych
- Doskonalenie elementów techniki podatkowej
- Doskonalenie umiejętności pracowników urzędów skarbowych
- Międzynarodowe porozumienia o rozciągnięciu kontroli skarbowej poza granice państwowe

Literatura

- P. M.Gaudemet, J. Molinier Finanse publiczne , PWE, Warszawa, 2000
- Międzynarodowe planowanie finansowe, pod red. Łukasza Ziółka, Difin, 2007

Pytania do dyskusji

- Dlaczego podatnicy starają się uciec od podatku – jakie są przyczyny a jakie skutki tego zjawiska ?
- Na czym polega legalna forma ucieczki przed podatkiem i w jakich formach może występować?
- Dlaczego i w jakich formach podatnicy decydują się na stosowanie oszustw podatkowych ?